

УДК 346.9

С.Ю. ГАПАЛО, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ПРАВОВА ПРИРОДА ОПЕРАТИВНО- ГОСПОДАРСЬКИХ САНКЦІЙ

Ключові слова: оперативно-господарські санкції, заходи оперативного впливу, санкції організаційного характеру, делегований державний примус

З визріванням соціально-економічних умов і відповідним удосконаленням організаційної структури у суб'єктів економічного обороту мають розширюватись можливості впливати на контрагентів без звернення за сприянням до третьої сили з метою забезпечення реалізації своїх правомочностей, що призведе до покращення налагодженості механізмів самоуправління та підвищення культури господарювання [1, с.35]. Отже наразі не можна залишити поза увагою один із видів санкцій в Господарському праві України – оперативно-господарські санкції.

Проблема поняття, сутності, якісних характерних ознак, підстав і порядку застосування оперативно-господарських санкцій на даний момент є досить актуальною, зважаючи на той факт, що норми, які врегульовують функціонування останніх, були вперше закріплені на законодавчому рівні в результаті прийняття ГКУ. У зв'язку з цим у вітчизняній доктрині господарського права відсутня чітка позиція щодо наведених вище питань, їх детальний аналіз не проводився.

Незважаючи на високу результативність оперативних санкцій, простоту їх застосування, ці заходи необґрунтовано залишені поза увагою наукою господарського права. Адже на даний момент немає жодного вітчизняного монографічного чи дисертаційного дослідження, повністю присвяченого оперативним санкціям.

Відзначаючи порівняну новизну категорії оперативно-господарських санкцій в госпо-

дарському законодавстві України, слід підкреслити, що на доктринальному рівні вони були запропоновані та розроблені ще радянськими вченими. Взагалі ж проблемою сутності оперативно-господарських санкцій займались В.П. Грибанов, М.С. Карпов, Т.Е. Каудиров, Є.В. Бріних, Ю.Г. Басін, А.Г. Діденко, В.В. Васькін, М.І. Клеандров, Б.І. Пугинський, Ц.Г. Юдашкіна, В. Коссак, С. Теньков, О.Б. Петренко, А.А. Верховець та інші науковці. Разом із тим деякі питання галузі господарського права залишилися не дослідженими, тому метою цієї статті є визначення місця оперативно-господарських санкцій серед суміжних правових категорій, таких як господарські санкції, господарсько-правова відповідальність, заходи оперативного впливу, а також аналіз особливостей підстав і порядку застосування цих санкцій на практиці. Новизна роботи полягає в обґрунтуванні позиції стосовно того, що оперативно-господарські санкції є специфічним видом господарсько-правових санкцій, однак при цьому вони не являють собою заходи господарсько-правової відповідальності. Крім того, вперше робиться пропозиція щодо визначення оперативно-господарських санкцій заходами делегованого до застосування державою сторонам господарських правовідносин примусу. В статті також наголошується на комплексному характері функцій оперативно-господарських санкцій та доводиться думка, що відсутність вини особи-порушника господарського зобов'язання, до якого застосовується одна із таких санкцій, в жодному випадку не повинна сприйматись до уваги.

Так, одні вчені доходили висновку, що оперативні заходи є особливою категорією правоохоронних заходів, окремою по відношенню до цивільно-правових санкцій та відповідальності [2, с.18-19; 3, с.126; 4, с.143-145], інші відносили заходи оперативного впливу до різновиду як цивільно-правових санкцій, так і відповідальності [1, с.35], треті, ототожнюючи оперативно-господарські санкції із організаційними санкціями, а їх

застосування з різновидом цивільно-правової відповідальності, протиставляли їх санкціям майнового чи грошового характеру [5, с.66-67; 6, с.54], четверті не відносили оперативні санкції до жодної з цих категорій, а наголошували лише на забезпечувальній спрямованості цих заходів [7, с.128-129], п'яті визнавали їх такими, що являють собою різновид цивільно-правових санкцій та не є цивільно-правовою відповідальністю [8, с.54-55; 9; 10, с.127; 11, с.278-279] тощо.

Так, наприклад, В.П. Грибанов виступав проти тлумачення заходів оперативного впливу різновидом цивільно-правових санкцій чи засобом відповідальності, натомість визначаючи їх, як юридичні засоби правоохоронного характеру, що застосовуються до порушника цивільних прав та обов'язків безпосередньо самою управненою особою, як стороною в цивільних правовідносинах без звернення за захистом права до компетентних державних чи суспільних органів.

Характеризуючи якісні характеристики заходів оперативного впливу, В.П. Грибанов виділяв їх наступні особливості:

- всі вони мають своєю задачею охорону прав та інтересів управненої особи і тому їх обґрунтовано можна назвати правоохоронними;

- на відміну від цивільно-правових санкцій, що в цивільному праві носять еквівалентно-відшкодувальний характер (а у встановлених випадках також і штрафний), правоохоронні заходи оперативного характеру мають в значній мірі превентивне, попереджувальне значення;

- зазначені заходи мають характер односторонньої дії управненого суб'єкта цивільних правовідносин. Вони застосовуються до правопорушника безпосередньо управненою особою і застосування відбувається у позасудовому, поза арбітражному порядку, тобто без звернення до компетентних державних чи суспільних органів;

- односторонній характер застосування управненою стороною цих засобів обумовлює собою і специфічний характер гарантій

їх правильного застосування;

- застосування їх управненою особою тягне за собою невігідні наслідки для зобов'язаної особи, як правило лише в кінцевому результаті. Тобто, застосування заходів оперативного впливу при необхідній позитивній реакції з боку зобов'язаної сторони може і не потягнути за собою невігідних наслідків або значно зменшити їх розмір;

- головною функцією заходів оперативного впливу є забезпечення належного виконання зобов'язання [3, с.126-130].

Підтримав і продовжив вчення В.П. Грибанова також Б.І. Пугинський.

В процесі аналізу позиції відмежування заходів оперативного впливу від категорій відповідальності та санкцій, не можна не звернутися до однієї з найбільш сучасних теорій. Так, вчений-правознавець Російської Федерації М.С. Карпов, аналізуючи проблему якостей та формулювання поняття заходів оперативного впливу, виділяє специфічні риси останніх та відповідно виводить з них дефініцію цієї правової категорії. Так, на його думку, цим заходам оперативного впливу притаманні наступні якості:

- Правоохоронний характер. При цьому М.С. Карпов наголошує на тому, що останній проявляється не виключно у можливості їх застосування після порушення боржником умов договору, а також у випадках наявності обставин, що явно свідчать про те, що належне зустрічне виконання не буде здійснене боржником у встановлений строк.

- Односторонній характер заходів оперативного впливу. Він передбачає, що застосування цих заходів здійснюється у позасудовому порядку та незалежно від згоди на їх застосування з боку несправного боржника.

- Юридичний характер заходів оперативного впливу, що полягає в тому, що зазначені заходи передбачають можливість здійснення суб'єктом договірною зобов'язання таких юридичних дій, які за своєю природою є односторонніми правочинами, що тягнуть за собою зміну умов договірною зобов'язання чи його припинення.

- Специфічний характер гарантій правильного застосування заходів оперативного впливу.

- Наявність двох умовно-постійних елементів правової конструкції оперативних заходів: перший елемент – сформована можливість застосування таких заходів в договірних відносинах; другий елемент – безпосереднє застосування оперативних заходів до несправного боржника.

На основі проведеного дослідження якостей заходів оперативного впливу М.С. Карпов формулює поняття останніх, як передбачених в законі чи угоді сторін заходів юридичного впливу на несправного боржника в договірному зобов'язанні, застосування яких полягає у здійсненні управненою особою односторонніх дій по зміні чи припиненню договірному зобов'язання у зв'язку із порушенням обов'язків з боку контрагента [12, с.11-21].

Протилежну позицію по відношенню до вищенаведеної займає група вчених-правознавців, що відносять заходи оперативного впливу до різновиду як цивільно-правових санкцій, так і до відповідальності. Обґрунтовують вони таку позицію твердженням про те, що санкції застосовуються за правопорушення, тому вони не тільки підтримуються силою авторитета держави, проте в основі їх закладено примус, що вимагає закріплення їх в нормах права, що містяться в розділах про відповідальність у відповідних нормативно-правових актах. Реалізація санкцій – це вже відповідальність.

В.В. Васькін, наприклад, визначає цивільно-правові оперативні санкції як заходи локально-автономного стимулювання належного і реального виконання їх контрагентами своїх суб'єктивних обов'язків, що надаються законом чи договором уповноваженим особам цивільних правовідносин. Реалізація цих санкцій є цивільно-правовою відповідальністю. Доведення доцільності такої думки В.В. Васькін проводить за допомогою досить аргументованої критики позицій В.П. Грибанова. Так, наприклад, аналізуючи тезу В.П.

Грибанова про характер оперативних заходів, як односторонньої дії управненого суб'єкта, автор задається питанням, чи може цивільно-правова санкція мати інший характер дії (не з боку управненої особи), чи може за одне правопорушення передбачатись двостороння дія санкції (чи хоча б одностороння, яка походить від боржника). Негативна відповідь на ці запитання є цілком логічною.

Розглядаючи характерну рису оперативних санкцій, наведено В.П. Грибановим, стосовно безпосереднього застосування їх управненою особою до правопорушника, В.В. Васькін знову ж таки цілком обґрунтовано зазначає, що оперативні санкції не можуть повністю вийти з-під юрисдикції і опинитись поза нею, тому приведення їх в дію кредитором не виключає претензійно-позовного характеру для боржника, який за допомогою звернення до судово-арбітражних органів може позбутись неправильного впливу на нього.

Натомість В.В. Васькін розглядає цивільно-правові санкції та заходи оперативного впливу такими, що співвідносяться як рід і вид, тобто останні є різновидом перших. Тому все, що притаманно санкціям, характерно і для цивільно-правових заходів оперативного характеру. Особливості, проте, є, і саме вони і виділяють оперативні санкції в окрему групу, в яку не повинна включатись неустойка. Оперативними ж, на його думку, вони названі досить вдало не тільки за способом їх застосування, проте також за характером і цілями дії [1, с.38-40].

Досить велика група науковців-правників обґрунтовувала доцільність ще одної специфічної позиції щодо сутності оперативних санкцій (заходів оперативного впливу), яка передбачає, що оперативно-господарські санкції є санкціями організаційними, а їх застосування є різновидом цивільно-правової відповідальності, однак вони протиставляються санкціям грошового характеру.

Так, характеризуючи специфічні особливості оперативних санкцій, Є.В. Бріних зазначав, що саме вони певним чином відрізняються від інших видів санкцій.

няють їх від інших цивільно-правових санкцій. Так, по-перше, ці заходи застосовуються управненою особою незалежно від вини порушника зобов'язання; по-друге, ці заходи застосовуються управненою особою самостійно без участі арбітражу, проте це не означає, що вони не пов'язані з державним примусом; по-третє, ці заходи не пов'язані, як правило, із безоплатною передачею грошових засобів від боржника до кредитора, а тому вони не виконують компенсаційну функцію інституту майнової відповідальності (проте, така функція не є необхідною, загальною ознакою цивільно-правових санкцій, адже таку функцію не виконує і штрафна неустойка, що стягується понад збитки). В силу всього вищезазначеного автор пропонував назвати ці заходи цивільно-правовими санкціями, формами цивільно-правової відповідальності [7, с.66-67].

Значний інтерес також викликає позиція групи авторів, які вважають, що оперативні санкції являють собою різновид цивільно-правових санкцій та в той же час не є засобами цивільно-правової відповідальності.

Одне з найбільш ґрунтовних досліджень оперативних санкцій було здійснено Т.Е. Каудировим в дисертаційній роботі за темою «Гражданско-правовые оперативные санкции в хозяйственных отношениях». Аналізуючи оперативні санкції, цей автор помітив оперативні способи впливу в систему заходів захисту суб'єктивних прав санкційного характеру й виділив дві основні групи таких ознак: такі, що характеризують оперативні санкції з матеріальної сторони (сутнісні ознаки), й такі, що характеризують порядок їх застосування (процесуальні ознаки). Зокрема, група сутнісних (матеріально-правових) ознак включає юридичний метод впливу на порушника зобов'язання, організаційний характер, майновий зміст, застосування в межах цивільно-правових зобов'язальних регулятивних правовідносин. Тобто, за своїм змістом санкції в договорі є заходами організаційного характеру, несприятливими для порушника зобов'язання,

спрямованими на досягнення належного виконання договору; в результаті їх застосування не змінюється зміст первинного зобов'язання. До групи процесуальних ознак належать самостійність застосування, відсутність необхідності виявляти вину правопорушника, оперативність та простота застосування, негайна результативність, відсутність претензійно-позовного характеру.

Специфічним також є погляд цього автора на проблему суб'єктивних підстав застосування оперативних санкцій. На його думку, основні питання елемента, що досліджується, зводяться до того, в якій мірі сторона, що застосовує оперативну санкцію, повинна враховувати вину контрагента, і на якій стадії розвитку правовідносин вона враховується. Так, Т.Е. Каудиров доходить висновку, що в момент використання заходу сторона, що оперативно діє, не враховує вину порушника, не досліджує спеціально питання її наявності чи відсутності. Невинуватість правопорушника може бути доведена лише в арбітражному процесі при оскарженні ним застосованої оперативної санкції. Таким чином, вина правопорушника враховується, проте на останній стадії розвитку правовідносин.

Як підсумок, Т.Е. Каудиров пропонує визначення, відповідно до якого цивільно-правові оперативні санкції є спеціальними заходами захисту суб'єктивних цивільних прав, що спрямовані на односторонню зміну чи припинення зобов'язання з метою припинення протиправних дій чи поновлення порушених прав [13, с.12-15].

Здійснивши детальний огляд основних позицій, що склались в науковій літературі з приводу питання визначення поняття, сутності та якісних характерних ознак оперативних санкцій, слід звернутись до специфіки цієї проблеми в господарських правовідносинах. Так, згідно із п.1 ст.235 ГКУ, оперативно-господарськими санкціями є заходи оперативного впливу на правопорушника з метою припинення чи попередження повторення порушення зобов'язання, що викорис-

товуються самими сторонами зобов'язання в односторонньому порядку.

Із положень ст.235-237 ГКУ впливає наступне:

- юридичною підставою застосування оперативно-господарських санкцій є договір (п.2 ст.235);

- фактичною підставою для застосування оперативно-господарських санкцій є порушення господарського зобов'язання другою стороною (п.1 ст.237);

- ці санкції застосовуються незалежно від вини суб'єкта, який порушив господарське зобов'язання (п.3 ст.235);

- передбачено позапретензійний та позасудовий порядок їх застосування (п.1 ст.237);

- вид оперативно-господарської санкції та порядок її застосування визначається господарським договором (п.2 ст.236, п.2 ст.237);

- заінтересована сторона має право звернутись до суду із заявою про скасування оперативно-господарської санкції у випадку її неправомірного застосування (п.2 ст.237);

- застосування оперативно-господарських санкцій не виключає можливості відшкодування збитків та стягнення штрафних санкцій (п.3 ст.237) [14].

На основі доктринальних теорій та легального статусу категорії «оперативно-господарських санкцій» постає можливість формування власної позиції в межах даної проблеми.

В першу чергу, думається, слід визначитись із найголовнішою проблемою питання оперативних санкцій: відносити їх до особливої категорії правоохоронних заходів, відокремлених від поняття господарських санкцій та господарської відповідальності; або визнавати їх засобами господарсько-правової відповідальності та різновидом господарсько-правової санкції; чи визнавати їх різновидом господарсько-правових санкцій без віднесення їх до засобів відповідальності.

Вирішуючи проблему визнання оперативно-господарських санкцій видовою категорією господарсько-правових санкцій, слід звернутись до поняття, ознак та функцій госпо-

дарських санкцій взагалі.

Так, на нашу думку, господарсько-правовими санкціями є заходи державного примусу, що застосовуються до учасників господарських правовідносин в результаті вчинення господарського правопорушення, які виражаються у настанні певних негативних наслідків правового та/або економічного характеру і спрямовані на гарантування захисту прав і законних інтересів громадян, організацій та держави. Відповідно основними ознаками останніх є втілення в господарсько-правових санкціях заходів державного примусу; наявність несприятливих економічних та/або юридичних наслідків, як результату застосування господарсько-правових санкцій; застосування господарсько-правових санкцій за ініціативою управленої сторони; застосування господарсько-правових санкцій лише у разі правопорушення; переважно майновий характер та спрямування на гарантування захисту прав і законних інтересів громадян, організацій та держави тощо.

Прикладаючи вищезазначені ознаки до категорії оперативно-господарських санкцій, можна зробити деякі висновки. Так, однією з основних ознак господарсько-правової санкції є втілення в них заходів державного примусу. Саме на відсутність ознак державного примусу при застосуванні оперативно-господарських санкцій, як один з вирішальних факторів відмежування останніх від категорії санкцій та відповідальності, посилались В.П. Грибанов, М.С. Карпов та Б.І. Пугинський. Проте, така позиція, як бачиться, на сьогодні вже не є достатньо аргументованою. При застосуванні оперативно-господарських санкцій фактор державного примусу не зникає повністю, натомість він передається, так би мовити - делегується сторонам-контрагентам у господарському зобов'язанні. Таке делегування чітко простежується в нормі ст.ст.235 та 237 ГКУ, які санкціонують застосування оперативно-господарських санкцій сторонами господарських правовідносин у позасудовому поряд-

ку та без попереднього пред'явлення претензії порушнику зобов'язання. Отже, з цього можна зробити висновок, що сутність оперативно-господарських санкцій цілком відповідає першій ознаці господарських санкцій.

Наявність негативних наслідків юридичного чи економічного характеру в результаті застосування також були предметом полеміки серед науковців. На нашу думку, позиція відомого цивіліста В.П. Грибанова, що застосування заходів оперативного впливу при необхідній позитивній реакції з боку зобов'язаної сторони може і не потягнути за собою невігідних наслідків або значно зменшити їх розмір, усе ж не є безспірною. По-перше, значно зменшити розмір невігідних наслідків, не означає позбутись їх у повній мірі; по-друге, термін «необхідна позитивна реакція» передбачає певні додаткові дії, витрати, використання додаткового людського фактору тощо, отже, з метою уникнення негативних наслідків взагалі, зобов'язана сторона повинна буде докласти певних додаткових зусиль (які в кінцевому результаті так чи інакше вплинуть на її економічне становище чи обмежать її в певних правах), які їй не прийшлося би докладати за відсутності застосованої оперативно-господарської санкції. Тобто, як бачиться, оперативно-господарські санкції завжди передбачають негативні наслідки економічного чи юридичного характеру, незалежно від їх розміру.

Наступною ознакою, що підлягає аналізу, є застосування господарсько-правових санкцій за ініціативою управленої сторони. Не підлягає сумніву, що оперативно-господарські санкції застосовуються саме за ініціативою кредитора в зобов'язанні, однак проблема полягає в іншому. Група вчених, що не визнають оперативно-господарських санкцій, ані різновидом санкцій, ані відповідальністю, посиляються на односторонній характер (омінаючи волю боржника в зобов'язанні) застосування останніх, та відсутність претензійно-позовного порядку. Щодо першого, цілком логічним було би погодитись із вищенаведеною думкою В.В. Ваські-

на та згадати, що воля боржника не враховується та власне й не повинна враховуватись при застосуванні санкцій взагалі (чи то при відшкодування збитків, чи то при застосування штрафних санкцій та оперативно-господарських санкцій). Відсутність же претензійно-позовного порядку не свідчить про неможливість віднесення оперативних санкцій до різновиду господарських санкцій, враховуючи специфіку втілення державного примусу при їх застосуванні (він делегується державою сторонам в зобов'язанні, відповідно дотримання претензійно-позовного порядку цілком виправдано не є необхідним).

Досить тісно пов'язаною із вищезазначеними є ознака односторонності оперативно-господарських санкцій, що закріплена як на доктринальному, так і на легальному рівні. Уявляється, що термін «одностороння санкція» є не зовсім коректним, зважаючи на той факт, що «двосторонніх санкцій» не існує. Певно, що під одностороннім порядком мається на увазі той факт, що сторона-контрагент в зобов'язанні застосовує оперативно-господарську санкцію без попереднього звернення до органів юрисдикції. Існує також думка, що односторонній характер проявляється також у тому, що сторона, яка застосовує оперативну санкцію, не зобов'язана повідомляти про це стороні-боржнику [15]. Таке твердження не знайшло закріплення в чинному ГКУ і це є цілком логічним. Натомість, доцільно було би виключити з п.1 ст.235 ГКУ словосполучення «в односторонньому порядку» та внести зміни до п.1 ст.237 ГКУ, додавши положення про обов'язковість повідомлення боржника про застосування проти нього оперативної санкції кредитором. Строки такого повідомлення пропонується чітко встановлювати в умовах договірному зобов'язання. Проблемним питанням при цьому, однак, може бути визначення строку такого повідомлення у випадках відмови прийняття предмету поставки, що не відповідає вимогам якості чи строк поставки якого прострочений.

Застосування господарсько-правових сан-

кцій лише у разі правопорушення та їх спрямування на захист прав і законних інтересів суб'єктів господарських правовідносин є наступними ознаками господарсько-правових санкцій, які повністю відповідають якісним характеристикам оперативно-господарських санкцій. Що стосується ознаки переважно майнового характеру господарсько-правових санкцій, слід зазначити, що оперативно-господарські санкції, на нашу думку, мають змішаний майново-організаційний характер (і досить часто важко визначити, де превалює майновий, а де організаційний характер останніх); тому вони в жодному разі не виходять за межі санкцій в сфері господарювання.

Твердження В.П. Грибанова про те, що на відміну від санкцій, що носять еквівалентно-відшкодувальний характер, заходи оперативного характеру здебільшого мають превентивне значення, не є безспірним, беручи до уваги функції, які виконують господарські санкції взагалі. Серед них – стимулююча, компенсаційна, штрафна, виховна, інформаційна, контрольна тощо. Важливим у даному сенсі є те, що кожна з функцій доповнює іншу і не повинна сприйматись відокремлено (адже із застосуванням різних господарсько-правових санкцій, останні виконують неоднакові функції; при відшкодуванні збитків – компенсаційна є головною, а до неї приєднується функція інформаційна, виховна та ін.; при стягненні штрафних функцій штрафна функція превалює, проте також поєднується з іншими). Отже, виконання оперативно-господарськими санкціями першочергово функції стимулювання не надає останнім жодного специфічного забарвлення для відмежування їх від господарсько-правових санкцій, тим більше, що в основному при застосуванні цих санкцій йдеться саме про так зване «негативне стимулювання».

З усього вищезазначеного можна зробити висновок, що оперативно-господарські санкції цілком підпадають під ознаки господарсько-правових санкцій і тому мають бути визнані одним з їх видів.

Наступним проблемним питанням є доцільність визнання оперативно-господарських санкцій одним із засобів господарської відповідальності. На нашу думку, відповідь має бути негативною. Це пояснюється тим фактом, що згідно із п.3 ст.235 ГКУ оперативно-господарські санкції застосовуються незалежно від вини суб'єкта, який порушив договірне зобов'язання. Так само і цивільне законодавство за загальним правилом не надає значення вині чи невинуватості боржника в разі вжиття заходів оперативного впливу. Це означає, що достатньо лише наявності факту порушення контрагентом зобов'язання для того, щоб застосування обумовленої в договорі санкції було правомірним. Як вже зазначалось, пропонується визнавати наявність двох конструкцій підстав господарсько-правової відповідальності – загальної (що включає протиправну поведінку та вину) та особливої (протиправна поведінка, збитки, причинний зв'язок, вина). Третього варіанту немає і бути не може, адже тоді порушується сама концепція господарсько-правової відповідальності. З цього можна зробити висновок, що застосування оперативно-господарських санкцій не є засобом відповідальності, а є заходом оперативного впливу на несправного контрагента в зобов'язанні.

Звертаючись до проблеми вини в процесі застосування оперативно-господарських санкцій, Т.Е. Каудиров зазначав, що вина правопорушника все ж враховується при оскарженні застосування певної оперативно-господарської санкції в суді. Ця позиція вбачається дещо спірною, адже при вирішенні питання щодо правомірності застосування такої санкції суд має спиратись не на наявність чи на відсутність вини в діях боржника при правопорушенні, а на відповідність дій кредитора при її застосуванні положенням (умовам) договору; вина ж боржника взагалі не повинна сприйматись до уваги.

У випадку визнання оперативно-господарських санкцій відокремленими від засобів господарської відповідальності заходами оперативного впливу на правопоруш-

ника, питання щодо правомірності застосування одночасно з ними санкції відшкодування збитків та штрафних санкцій, буде вирішено позитивно. Це пояснюється тим, що заходи оперативного впливу та засоби відповідальності суттєво різняться та не створюють проблеми подвійного застосування відповідальності за одне і те саме правопорушення. Крім того, важливо й те, що для застосування оперативно-господарських санкцій в обов'язковому порядку необхідна вказівка про це в договорі (а також чітко обумовлений порядок їх застосування із зазначенням строків повідомлення про їх вжиття). Йдеться про те, що оперативно-господарські санкції за джерелом їх встановлення та регулювання є договірними, отже суб'єкти господарювання, що є сторонами в зобов'язанні, укладаючи господарський договір свідомо йдуть на ризик застосування щодо них оперативно-господарських санкцій у випадку порушення зобов'язання.

Із проведеного вище аналізу видається можливим дійти висновку, що *оперативно-господарськими санкціями є оперативні заходи делегованого до застосування державою сторонам в господарських правовідносинах примусу, що виражаються у настанні певних негативних наслідків організаційно-майнового характеру, з метою припинення або попередження повторення порушень господарського зобов'язання, що застосовуються останніми без звернення до компетентного органу юрисдикції.*

ЛІТЕРАТУРА

1. Васькин В.В., Овчинников Н.И., Рогович Л.Н. Гражданско-правовая ответственность. –Владивосток: Изд-во Дальневост. ун-та, 1988. –180 с.
2. Карпов М.С. Правоохранительный характер мер оперативного воздействия // Адвокат. –2003. -№ 6. –С.18-20.
3. Грибанов В.П. Пределы осуществления и защиты гражданских прав. –М.: Рос. право, 1992. –204 с.
4. Пугинский Б.И. Гражданско-правовые средства в хозяйственных отношениях. –М.: Юрид. лит., 1984. –224 с.
5. Бриных Е.В. Оперативные санкции – форма гражданско-правовой ответственности // Советское государство и право. -1967. - № 6. –С.65-70.
6. Юдашкина Ц.Г. Об эффективности оперативно-хозяйственных санкций за нарушение условия о качестве продукции // Экономико-правовые проблемы повышения эффективности народного хозяйства. – Куйбышев, 1980. –С.53-64.
7. Братусь С.Н. Юридическая ответственность и законность. –М.: Юрид. лит., 1976. – 215 с.
8. Каудыров Т.Е. Оперативные санкции в системе способов обеспечения гражданско-правовых обязательств // Совершенствование правовых средств борьбы с гражданскими правонарушениями. –Алма-Ата: Изд-во Каз. ун-та, 1984. –С.54-58.
9. Басин Ю.Г., Диденко А.Г. Имущественная ответственность и оперативные санкции в системе хозяйственного механизма [Электронный ресурс]. –Режим доступа: <http://www.law.edu.ru/article/article.asp?articleID=186063>.
10. Теньков С. Оперативно-господарські санкції у судовій практиці // Вісник господарського судочинства. –2005. -№ 6. –С.126-128.
11. Коссак В. Оперативні санкції в новому Цивільному Кодексі // Вісник Львівськ. ун-ту. Сер.: Юридична. –2004. –Вип.39. –С.278-281.
12. Карпов М.С. Гражданско-правовые меры оперативного воздействия: Автореф. дисс... канд. юрид. наук. –М., 2003. –28 с.
13. Каудыров Т.Е. Гражданско-правовые оперативные санкции в хозяйственных отношениях: Автореф. дисс... канд. юрид. наук. –Томск, 1986. –25 с.
14. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. // ВВР України. –2003. -№ 18. – Ст.144.
15. Костенко И.В., Ефимов С.А. Опера-

тивно-хозяйственные санкции как гарантии надлежащего исполнения обязательств [Электронный ресурс]. –Режим доступа: http://www.paritet.ua/index.php?part_id=88&public_id=30.

Гапало С.Ю. Правова природа оперативно-господарських санкцій // Форум права. - 2007. -№ 3. –С.52-60 [Электронный ресурс]. –Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2007-3/07gsjogs.pdf>

Виконане теоретичне дослідження правової природи оперативно-господарських санкцій, зокрема, визначено їх місце серед суміжних правових категорій (таких як господарсько-правові санкції, господарсько-правова відповідальність, заходи оперативного впливу), а також проведено аналіз їх якісних характеристик, підстав та порядку застосування.

Гапало С.Ю. Правовая природа оперативно-хозяйственных санкций

Выполнено теоретическое исследование правовой природы оперативно-хозяйственных санкций, в частности, определено их место среди смежных правовых категорий (таких как хозяйственно-правовые санкции, хозяйственно-правовая ответственность, меры оперативного воздействия), а также проведен анализ их качественных характеристик, оснований та порядка применения.

Gapalo S.JU. Legal nature of operative-economic sanctions

Theoretical research of a legal nature of operative-economic sanctions is definition their place among adjacent legal categories (such as economic-legal sanctions, economic-legal liability, measures of operative influence), and also the analysis of their essential features, bases of the order of their application.